

پیامدهای سهل انگاری و سبک شمردن نماز

حجت الاسلام والمسلمین علیجان کریمی*

مقدمه

نماز، ستون و مهم‌ترین رکن عبادی دین است که با تمام معارف دین ارتباط دارد. جایگاه ویژه نماز در برنامه عبادی مؤمنان بر کسی پوشیده نیست. آنان پنج بار در طول شبانه‌روز نماز می‌خوانند و با سرمنشأ هستی سخن می‌گویند؛ از این‌روست که نماز از مهم‌ترین واجبات الهی در ادیان توحیدی به شمار می‌رود؛ چنانکه در سوره انبیا از نماز و زکات به عنوان مهم‌ترین عبادات و کارهای خیر یاد شده است: «وَجَعَلْنَاهُمْ أُمَّةً يَهْتَدُونَ بِأَمْرِنَا وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِمْ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ وَإِقَامَ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءَ الزَّكَاةِ وَكَانُوا لَنَا عَابِدِينَ»^۱ و آن‌ها را پیشوایانی قرار دادیم که (جامعه را) به دستور ما هدایت می‌کردند و به آن‌ها انجام کارهای خیر و برپا داشتن نماز و دادن زکات را وحی کردیم و آنان فقط پرستش‌کنندگان ما بودند». گزارش این آیه از سیره انبیا^{علیهم‌السلام}، از انجام کارهای خیر برای الگوگیری شامل همه عبادات و معاملات می‌شود و ذکر نماز و زکات برای توجه دادن به جایگاه این دو در میان عبادات است؛ زیرا نماز عامل تزکیه نفس و بازدارنده از زشتی‌ها و زکات عامل اصلاح جامعه است.^۲

با توجه به جایگاه نماز، بایسته است به آسیب‌ها و پیامدهای سبک شمردن و سهل انگاری نماز پرداخته شود. نوشتار پیش‌رو این مهم را در محورهای زیر بیان می‌کند.

اهمیت و جایگاه نماز

اهتمام به نماز و برپاداشتن آن ده‌ها بار و با الفاظ مختلف در قرآن مطرح شده است^۳ که نشان از

* پژوهشگر پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی.

۱. انبیا: ۷۳.

۲. محمدطاهر ابن‌عاشور، التحریر و التنویر، ج ۱۷، ص ۸۱.

۳. برای نمونه: بقره: ۴۳، ۸۳، ۱۱۰، ۱۷۷، ۲۷۷؛ نساء: ۷۷، ۱۰۳، ۱۶۲؛ مائده: ۱۲، ۵۵؛ انعام: ۷۲؛ اعراف: ۱۷۰؛

انفال: ۳؛ توبه: ۵، ۱۱، ۱۸، ۷۱؛ یونس: ۸۷؛ هود: ۱۱۴.

اهمیت نماز دارد. قرآن مجید در آیات فراوانی - حدود هشتاد آیه - با تعبیرهای گوناگون درباره اقامه نماز یا حدود و احکام آن سخن گفته یا از نمازگزاران، تمجید و بی‌نمازان را سخت توبیخ کرده است. در سوره اعلیٰ نیز مطالب بسیار مهمی که در کتب انبیای پیشین به عنوان عوامل رستگاری ذکر شده است، ذکر شده که از جمله آن‌ها، خواندن نماز است: «قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَكَّىٰ وَ ذَكَرَ اسْمَ رَبِّهِ فَصَلَّىٰ... إِنَّ هَذَا لَفِي الصُّحُفِ الْأُولَىٰ صُحُفِ إِبْرَاهِيمَ وَ مُوسَىٰ؛^۱ حقا که رستگار شد کسی که خود را (از عقاید فاسد و رذایل اخلاقی و عمل‌های زشت) پاک کرد و رشد بخشید و زکات داد و نام پروردگار خود را یاد کرد و خضوع نمود و نماز خواند. همانا این (امور تزکیه و فلاح، تذکر و نماز و ایثار آخرت بر دنیا) در همه کتاب‌های آسمانی گذشته ثبت است، در کتاب‌های ابراهیم و موسی». هنگامی که حضرت عیسی علیه السلام به اعجاز الهی در گهواره به سخن آمد، اعلان کرد که خدا مرا تا زنده هستم؛ به نماز و زکات سفارش کرده است: «... وَ أَوْصَانِي بِالصَّلَاةِ وَ الزَّكَاةِ مَا دُمْتُ حَيًّا».^۲

در احادیث نیز از نماز به عنوان ستون دین یاد شده است؛ چنانکه پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرموده است: «الصَّلَاةُ عَمُودُ دِينِكُمْ».^۳ امام صادق علیه السلام نیز در آخرین وصایایش فرمود: «أَحَبُّ الْأَعْمَالِ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ الصَّلَاةُ وَ هِيَ آخِرُ وَصَايَا الْأَنْبِيَاءِ؛^۴ نماز محبوب‌ترین اعمال نزد خداوند و آخرین سفارش پیامبران است». امام علی علیه السلام نیز در وصیت‌نامه‌اش فرموده است: «اللَّهُ اللَّهُ فِي الصَّلَاةِ، فَإِنَّهَا خَيْرُ الْعَمَلِ وَ إِنَّهَا عَمُودُ دِينِكُمْ»؛^۵ خدا را خدا را (در نظر داشته باشید) درباره نماز که بهترین عمل و ستون دین شماست».

فرمود نبی ستون دین است نماز   شك نیست که سَلَّمَ یقین است نماز
البته قبول درگه حق گردد   با مهر علی اگر عجین است نماز^۶

محافظت از نماز

هر کس اهمیت چیزی را درک کند، زمینه‌ها و ابزار مراقبت و محافظت از آن را نیز فراهم خواهد

۱. الاعلیٰ: ۱۴، ۱۵، ۱۸، ۱۹.

۲. مریم: ۳۱.

۳. محمد بن یعقوب کلینی، الکافی، ج ۲، ص ۱۹.

۴. محمد بن علی صدوق، من لا یحضره الفقیه، ج ۱، ص ۲۱۰.

۵. همان، ج ۴، ص ۱۹۰.

۶. ناصر باقری بیدهندی، گنج حکمت یا احادیث منظوم، ص ۱۲۲.

کرد. برای مثال حفظ جان و سلامتی برای همه افراد حتی حیوانات مهم است؛ از این‌رو هر کاری لازم باشد، مانند پیشگیری از آسیب‌ها و خطرات احتمالی برای حفظ آن انجام می‌گیرد. هر فردی امور ارزشمندی دارد که به اندازه ارزش و جایگاهی که در میان ارزش‌ها دارد، برای مراقبت از آن‌ها تلاش می‌کند. در برابر کسانی که اهمیت چیزی را درک نکنند، در حفظ آن سهل‌انگاری می‌کنند. قرآن نیز هم از کسانی یاد کرده است که از نماز خود محافظت می‌کنند و هم از کسانی که در خواندن نماز خود سهل‌انگاری می‌نمایند؛ از این‌رو در میان عبادات فقط نماز است که امر به محافظت بر آن شده است: «حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَىٰ وَ قُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ»^۱ بر نمازها و نماز وسطی^۲ محافظت نمایید و برای خدا و از روی خضوع و اطاعت، برای خدا بپاخیزید». عمل به این دستور مهم فقط از عهده مؤمنان راستین بر می‌آید؛ از این‌رو در سه‌آیه قرآن، محافظت از نماز یکی از صفات مؤمنان ذکر شده است.^۳ در سوره معارج نمازگزاران راستین را کسانی دانسته است که هم بر نمازشان پیوسته و پایدارند: «الَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ دَائِمُونَ»^۴ و هم بر نمازشان (از نظر رعایت حال واجب و مستحب و کمال اجزاء و شرایط) مواظبت می‌کنند: «وَالَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ»^۵. مقصود از محافظت بر نماز، اهتمام و مراقبت شدید نسبت به آن و به تأخیر نینداختن از وقت آن است.^۶

محافظت بر نماز را در سیره امامان بزرگوار علیهم‌السلام می‌توان دید. امام سجاده علیه‌السلام وقتی به نماز می‌ایستاد، لرزه بر اندامش می‌افتاد.^۷ درباره امام حسن علیه‌السلام نیز همین حالت گزارش است.^۸ محافظت بر نماز ابعاد مختلفی دارد؛ زیرا نماز دارای مقارنات، شرایط، واجبات و ارکانی است که اگر به هر یک از آن‌ها آسیب برسد؛ از نظر فقهی نماز باطل است. بنابراین محافظت بر نماز با مراعات شرایط و شناخت احکام آن و پرهیز از مبطلات حاصل می‌شود.^۹ بالاتر از

۱. بقره: ۲۳۸.

۲. نماز وسطی به نماز ظهر تفسیر شده است. محمد بن یعقوب کلینی، الکافی، ج ۳، ص ۲۷۱.

۳. انعام: ۹۲؛ مؤمنون: ۹؛ معارج: ۳۴.

۴. معارج: ۳۴.

۵. همان.

۶. فخرالدین طریحی، مجمع البحرین، ج ۴، ص ۲۸۴.

۷. محمد بن علی صدوق، النخصال، ج ۲، ص ۵۱۷.

۸. احمد بن محمد ابن‌فهد حلی، عدة الداعی و نجاح الساعی، ص ۱۵۲؛ محمدباقر مجلسی، بحارالأنوار، ج ۴۳،

ص ۳۳۹.

۹. جمال‌الدین حسن بن یوسف حلی، الالفین، ص ۹۰.

محافظت بر نماز از نظر فقهی و ظاهری، محافظت بر روح نماز و خشوع قلبی در آن و توجه به پروردگار جهان است؛ چنانکه خشوع در نماز از صفات مومنان و از موجبات رستگاری است: «قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ»^۱. مراد از خشوع در نماز، توجه قلبی به خدا و احساس خواری و ترس از خداست.^۲ در روایت آمده است پیامبر اکرم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مردی را دید که در حال نماز با ریش خود بازی می‌کند. آن حضرت به مرد تذکر داد که اگر قلبش خاشع باشد، اعضای بدنش او نیز خاشع می‌شود.^۳ امام صادق عَلَيْهِ السَّلَام نیز فرموده است:

خداوند به حضرت موسی بن عمران عَلَيْهِ السَّلَام وحی کرد: «ای موسی! آیا می‌دانی که چرا تو را برای همکلامی خود برگزیدم و تو به کلیم الله ملقب شدی؟ موسی عَلَيْهِ السَّلَام عرض کرد: «نه، راز این مطلب را نمی‌دانم». خداوند به او وحی کرد: «ای موسی! من بندگانت را مورد بررسی کامل قرار دادم. در میان آنان هیچ کس را به اندازه تو در برابر خود متواضع و فروتن نیافتم». سپس فرمود: «يَا مُوسَى إِنَّكَ إِذَا صَلَّيْتَ وَضَعْتَ خَدَّكَ عَلَى الثَّرَابِ؛^۴ ای موسی! هر گاه نماز می‌گزاری، گونه‌ات را روی خاک می‌نهی و چهره‌ات را بر زمین می‌گذاری.

سهل انگاری در نماز

منظور از سهل انگاری در نماز، ترجمه «استخفاف» و «تهاون» است^۵ و قدر متیقن آن، سبک شمردن و بی‌توجهی به قضا شدن نماز است، از این رو با عنوان «تارک» متفاوت است؛ زیرا تارک، کسی است که کاملاً نماز را کنار گذاشته است. از آنجا که سهل انگار تقیدی ندارد و گاهی آن را ترک می‌کند، در اصل ترک نماز با تارک مشترک، و ممکن است شامل عواقب ترک نماز شود. از سویی اگر این سهل انگاری درمان نشود، به ترک کلی نماز نیز می‌انجامد؛ بنابراین باید

۱. مؤمنون: ۲.

۲. محمد بن حسن طوسی، التبیان فی تفسیر القرآن، ج ۷، ص ۳۴۸؛ سید محمدحسین طباطبایی، المیزان فی تفسیر القرآن، ج ۱۵، ص ۶.

۳. حسن بن محمد دیلمی، إرشاد القلوب إلى الصواب، ج ۱، ص ۱۱۵؛ محمد بن محمد رضا مشهدی قمی، تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۹، ص ۱۵۹.

۴. محمد بن یعقوب کلینی، الکافی، ج ۲، ص ۱۲۳.

۵. در روایتی از امام باقر عَلَيْهِ السَّلَام استخفاف و تهاون، مترادف هم دانسته شده است: «لَا تَتَّهَوُونَ بِصَلَاتِكُمْ فَإِنَّ النَّبِيَّ قَالَ عِنْدَ مَوْتِهِ لَيْسَ مِنِّي مَنِ اسْتَخَفَّ بِصَلَاتِهِ...؛ درباره نمازت سستی نکن که پیامبر فرمود از من نیست کسی که درباره نمازش کوتاهی کند». همان، ج ۳، ص ۲۶۹.

آثار ترک کلی نماز برای او بیان شود. بر این اساس به کسی که کارها را آسان‌شمرد و بی‌اعتنایی کند، سهل‌انگار می‌گویند و به عمل چنین کسی سهل‌انگاری اطلاق می‌شود.^۱

در عرف به کسانی که اهمیت موضوعی را درک نمی‌کنند و به انجام دادن کاری در زمان خود حساسیت ندارند، بی‌مبالات، لابلالی، اهمال‌کار و سهل‌انگار می‌گویند؛ به این معنا که کار مهم را آسان می‌گیرد، جدیت در انجام کار ندارد، وقت‌گذرانی می‌کند و خود را به کارهای کم‌اهمیت یا بی‌اهمیت سرگرم می‌کند تا کار مهم را انجام ندهد. برخی افراد با اینکه می‌دانند نماز از ضروریات دین است، ولی به بهانه‌هایی در انجام آن کوتاهی و سهل‌انگاری می‌کنند. چنین افرادی در میان امت‌های پیشین نیز بوده‌اند. قرآن از گروهی به عنوان جانشینان ناصالح انبیا یاد کرده است که به رغم اهتمام انبیا به نماز، آنان نماز را ضایع کردند و در پی شهوات و هواهای نفسانی رفتند: «فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ أَضَاعُوا الصَّلَاةَ وَاتَّبَعُوا الشَّهَوَاتِ فَسَوْفَ يَلْقَوْنَ غِيًّا؛^۲ اما پس از آنان، فرزندان ناشایسته‌ای روی کار آمدند که نماز را تباه کردند و از شهوات پیروی نمودند و به زودی (مجازات) گمراهی خود را خواهند دید». مراد از ضایع کردن نماز، سبک‌شمردن و سهل‌انگاری در ادای آن است.

کسی که نماز را از وقت خود بدون عذر به تأخیر می‌اندازد، کلمات نماز را درست ادا نمی‌کند یا افعال نماز را درست و کامل به جا نمی‌آورد، هنگام خواندن نماز ذهن و دل او در جای دیگری مشغول است و در نماز خود سهل‌انگاری کرده است؛ چنانکه از پیامبر ﷺ نقل شده است: «کسی که رکوع و سجده‌اش را کامل به جا نیاورد، نماز نخوانده است»^۳ و «پلیدترین و دزدترین افراد کسی است که از نمازش بدزدد».^۴

روایت شده است مردی وارد مسجد پیامبر ﷺ شد و سجده خود را آن‌گونه که شایسته است، انجام نداد و سجده‌ای سبک به جای آورد. در این حال پیامبر ﷺ فرمود: «تَقَرَّ كَنْقَرِ الْغُرَابِ لَيْتُنْ مَاتَ هَذَا وَ هَكَذَا صَلَاتُهُ- لَيَمُوتَنَّ عَلَيَّ غَيْرِ دِينِي؛^۵ مانند نوک زدن کلاغ به زمین نوک زد. اگر با این حالت بمیرد، به دین محمد از دنیا نرفته است».

۱. علی اکبر دهخدا، لغت‌نامه، ذیل واژه سهل‌انگار.

۲. سید محمدحسین طباطبایی، المیزان فی تفسیر القرآن، ج ۱۴، ص ۷۸.

۳. محمد بن محمد شعیری، جامع الاخبار، ص ۸۷.

۴. «إِنَّ أَسْرَقَ السُّرَّاقِ مَنْ سَرَقَ مِنْ صَلَاتِهِ»؛ محمد بن احمد فتال نیشابوری، روضة الواعظین و بصیرة المتعظین، ج ۲، ص ۳۱۹.

۵. محمد بن یعقوب کلینی، الکافی، ج ۳، ص ۲۶۹؛ محمد بن علی صدوق، الامالی، ج ۱، ص ۳۹.

استاد شهید مطهری می‌نویسد:

«یکی از گناهان، استخفاف نماز یعنی سبک شمردن نماز است. نماز نخواندن، يك گناه بزرگ است و نماز خواندن و نماز را خفیف شمردن، استخفاف کردن و بی‌اهمیت تلقی کردن، گناه دیگری است».^۱

وای بر نمازگزاران سهل‌انگار

در سوره ماعون درباره اهمال‌کاران نسبت به نماز فرموده است: «فَوَيْلٌ لِلْمُصَلِّينَ الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ»^۲ وای بر نمازگزارانی که از نمازشان در سهو باشند». در روایات نیز آمده است که مقصود، غفلت از وقت نماز است.^۳ سهل‌انگاری در نماز راه را برای سلطه شیطان باز می‌کند؛ چنانکه رسول‌خدا ﷺ فرموده است: «تا هنگامی که فرزند آدم نمازهای پنجگانه را در وقت خود انجام دهد، شیطان از او ترس و وحشت دارد؛ ولی آنگاه که نمازها را تباه ساخت، بر او جرأت پیدا می‌کند و او را در گناهان بزرگ وارد می‌سازد».^۴

آثار سهل‌انگاری نماز

یکی از مصادیق سهل‌انگاری در نماز، ترک آن از سوی کسانی است که وجوب آن را قبول دارند، ولی به بهانه‌های بی‌پایه آن را ترک می‌کنند؛ چون اهمیت نماز را درک نکرده‌اند. در روایتی از پیامبر اکرم ﷺ کسی که عمداً نمازش را ترک کند، دین خود را ویران کرده است؛^۵ زیرا مطابق حدیث دیگری از آن حضرت، مرز میان مسلمانی و کافری ترک نماز است؛ چه عمداً باشد و چه از روی سهل‌انگاری.^۶ امام صادق علیه السلام نیز در مقام بیان گناهان کبیره، یکی از آن‌ها را ترک عمدی نماز ذکر کرده است؛ زیرا هر کس از روی عمد نماز را ترک کند، از پیمان خدا و پیمان رسول او بی‌زاری جسته است؛^۷ زیرا وقتی کسی اسلام را پذیرفت، در حقیقت با خدا و پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم پیمان

۱. مرتضی مطهری، مجموعه آثار استاد شهید مطهری، ج ۲۳، ص ۵۱۱.

۲. ماعون: ۴ و ۵.

۳. محمد بن علی صدوق، الخصال، ج ۲، ص ۶۲۱؛ حسن بن علی ابن‌شعبه حرانی، تحف العقول، ص ۱۱۲.

۴. محمد بن یعقوب کلینی، الکافی، ج ۳، ص ۲۶۹.

۵. محمد بن محمد شعیری، جامع الاخبار، ص ۷۴.

۶. محمد بن علی صدوق، ثواب الأعمال و عقاب الأعمال، ص ۲۳۱؛ احمد بن محمد برقی، المحاسن، ج ۱، ص ۸۰.

۷. محمد بن یعقوب کلینی، الکافی، ج ۲، ص ۲۸۷؛ محمد بن علی صدوق، علل الشرائع، ج ۲، ص ۳۹۲؛ محمد

بن علی صدوق، من لا یحضره الفقیه، ج ۳، ص ۵۶۴.

بسته است که دستورات دینی را عمل کند. نقل است حضرت فاطمه علیها السلام از رسول اکرم صلی الله علیه و آله درباره جزای سبک شمردن نماز پرسید، حضرت پاسخ داد: «هر مرد و زنی نماز خود را سبک بشمارد، خداوند او را به پانزده خصلت دچار می‌کند. شش خصلت در دنیا، سه خصلت هنگام مرگ، سه خصلت در قبر و سه خصلت در قیامت و هنگامی که از قبر خارج می‌شود».^۱ بر اساس این فرمایش رسول خدا صلی الله علیه و آله آثار سهل انگاری را می‌توان به دو بخش دنیوی و اخروی تقسیم کرد:

۱. آثار دنیوی سهل انگاری

سهل انگاری در نماز، عواقب جبران ناپذیری برای انسان در دنیا و آخرت دارد؛ چنانکه پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرموده است: «إِنَّ أَرْبَعَةَ مِنَ الذُّنُوبِ يُعَاقَبُ بِهَا فِي الدُّنْيَا قَبْلَ الْآخِرَةِ تَرْكُ الصَّلَاةِ وَ أَدَى الْوَالِدَيْنِ وَ الْيَمِينِ الْكَاذِبَةِ وَ الْغِيْبَةِ»^۲ چهار گناه است که قبل از آخرت در دنیا نیز عقوبت دارد: ترک نماز، اذیت پدر و مادر، قسم دروغ و غیبت». بنابراین این‌گونه نیست که سهل انگاران در نماز باید منتظر قیامت باشند تا عقوبت خود را درک کنند؛ بلکه آثار بی‌توجهی به نماز، پیوسته همراه انسان است؛ هر چند متوجه آن نباشند. همین که به نماز بی‌توجه هستند و احساس نیازی به آن ندارند، خود بزرگ‌ترین عذاب است. آن حضرت در سخن ارزشمند دیگری فرموده است: «آثار سهل انگاری نماز در دنیا شش چیز است: بی‌برکتی در عمر، بی‌برکتی در روزی؛ چنانکه در روایتی از بیست خصلت به عنوان عوامل فقر یاد شده است که یکی از آن‌ها سبک شمردن نماز است، از دست دادن سیمای شایستگان، محرومیت از پاداش کارهای نیکی که انجام می‌دهد، اجابت نشدن دعا و محروم شدن از دعای شایستگان».^۳

۲. آثار اخروی سهل انگاری نماز

- در قبر

مطابق حدیثی از رسول اکرم صلی الله علیه و آله، قبر اولین منزل از منازل آخرت است.^۴ بنابراین آثار اخروی اعمال در قبر و عالم برزخ آشکار می‌شود و بر اساس فرمایش آن حضرت آثاری که در قبر به

۱. علی بن موسی ابن طاووس، فلاح السائل و نجاح المسائل، ص ۲۲؛ محمدباقر مجلسی، بحارالانوار، ج ۸۳، ص ۲۱.

۲. حسین بن محمدتقی نوری، مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، ج ۱۶، ص ۴۰.

۳. محمدباقر مجلسی، بحارالانوار، ج ۷۳، ص ۳۱۵.

۴. همان، ج ۶، ص ۱۳۳.

سبب سهل انگاری در نماز حاصل می شود، سه چیز است: «خداوند فرشته ای بر او می گمارد که پیوسته بر او سخت می گیرد»، «قبر را بر او تنگ می گرداند» و «قبرش تاریک می گردد».^۱

- در قیامت

برخی از آثار سهل انگاری در نماز، در روز قیامت و هنگام بیرون آمدن از قبر گریبانگیر شخص سهل انگار می شود: «خداوند فرشته ای بر او می گمارد که او را در برابر چشم مردم به صورت روی زمین می کشد»، «در حسابرسی بر او سخت می گیرند» و «خداوند به او نظر نمی کند و او را پاک نمی سازد و عذابی دردناک خواهد داشت».^۲

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله در حدیث دیگری فرموده است: «نماز خود را تباه مکنید؛ زیرا کسی که نمازش را تباه سازد، با قارون و هامان محشور می گردد و خداوند قطعاً او را با منافقان وارد دوزخ کند».^۳ از سوی دیگر سهل انگاری در نماز موجب سلب شفاعت می گردد؛ چنانکه پیامبر صلی الله علیه و آله فرموده است: «لَا يَتَأَلَّ شَفَاعَتِي مَنْ اسْتَخَفَّ بِصَلَاتِهِ، وَلَا يَرِدُ عَلَيَّ الْخَوْضُ، وَلَا اللَّهُ، لَا يَتَأَلَّ شَفَاعَتِي مَنْ شَرِبَ الْمُسْكِرَ، وَلَا يَرِدُ عَلَيَّ الْخَوْضُ، وَلَا اللَّهُ؛ کسی که نمازش را سبک بشمارد، به شفاعت من نخواهد رسید و کنار حوض کوثر بر من وارد نخواهد شد؛ نه به خدا سوگند! شفاعت من به کسی که ماده مستی آور بنوشد، نمی رسد و کنار حوض کوثر بر من وارد نمی گردد، نه به خدا سوگند». این درحالی است که نماز، سودمندترین چیز در قیامت است.

یکی از علمای بزرگ به نام جعفر خالدی می گوید: سعید بن محمد معروف به ابن جنید را در عالم خواب دیدم. به او گفتم: «خداوند با تو چگونه رفتار کرد؟». پاسخ داد: «همه این اشارات و عبارات و رسوم و علوم (صوفیانه) که داشتم، به حالم سودی نبخشید؛ جز چند رکعت نمازی که در سحرگاهان می خواندم».^۴

۱. علی بن موسی ابن طاووس، فلاح السائل و نجاح المسائل، ص ۲۲.

۲. همان.

۳. محمد بن علی صدوق؛ عیون أخبار الرضا علیه السلام، ج ۲، ص ۳۱.

۴. محمد بن یعقوب کلینی، الکافی، ج ۱۲، ص ۶۸۳.

۵. مرکز تعلیمات اسلامی و اشنگتن، «چهل داستان درباره نماز و نمازگزاران».

نفرین نماز به سهل انگار

مطابق آیات^۱ و روایات،^۲ هر عمل خوب و بدی که انجام می شود؛ به صورتی زشت یا زیبا در می آید. از این رو در حدیثی آمده است: «اگر نماز در وقت خود و با حدود و شرایطش به جا آورده شود، به صورتی نورانی در می آید و به صاحبش می گوید: مرا حفظ کردی، خدا تو را حفظ کند. اگر در غیر وقت خود و بدون مراعات حدود و شرایط آن به جا آورده شود، به صورتی زشت و سیاه به صاحبش برگردانده می شود و می گوید: مرا ضایع ساختی، خدا تو را ضایع کند».^۳

فهرست منابع

۱. ابن شعبه حرانی، حسن بن علی، تحف العقول عن آل الرسول صلى الله عليه وآله، چاپ دوم، قم: جامعه مدرسین، ۱۴۰۴ق.
۲. ابن عاشور، محمد طاهر، تفسیر التحریر و التنویر، چاپ اول، بیروت: مؤسسة التاریخ العربی، ۱۴۲۰ق.
۳. ابن فهد حلی، احمد بن محمد، عدة الداعی و نجاح الساعی، چاپ اول، قم: دار الکتب اسلامی، ۱۴۰۷ق.
۴. باقری بیدهندی، ناصر، گنج حکمت یا احادیث منظوم، چاپ اول، قم: کتاب فروشی و نشر روح، ۱۳۶۳ش.
۵. برقی، احمد بن محمد، المحاسن، چاپ دوم، قم: دار الکتب الإسلامیة، ۱۳۷۱ق.
۶. حلی، جمال الدین حسن بن یوسف، الالفین، چاپ دوم، قم: هجرت، ۱۴۰۹ق.
۷. دهخدا، علی اکبر، لغت نامه دهخدا، تهران: انتشارات دانشگاه تهران، چاپ دوم، ۱۳۷۷ش.
۸. دیلمی، حسن بن محمد، إرشاد القلوب إلى الصواب، چاپ اول، قم: شریف رضی، ۱۴۱۲ق.
۹. ابن طاووس، علی بن موسی، فلاح السائل و نجاح المسائل، چاپ اول، قم: بوستان کتاب، [بی تا].

۱. آل عمران: ۳۰؛ کهف: ۴۹.

۲. برای نمونه در حدیثی آمده است: «اعْمَلْ مَا شِئْتَ فَإِنَّكَ مُلَاقِيهِ؛ هر کاری می خواهی انجام بده، سرانجام آن را ملاقات خواهی کرد». محمد بن یعقوب کلینی، الکافی، ج ۳، ص ۲۵۵؛ محمد بن علی صدوق، الخصال، ج ۱، ص ۷.

۳. محمد بن یعقوب کلینی، الکافی، ج ۳، ص ۲۶۸؛ محمد بن علی صدوق، الامالی، ص ۲۵۶؛ محمد بن علی صدوق، من لا يحضره الفقيه، ج ۱، ص ۲۰۹.

۱۰. شعیری، محمد بن محمد، جامع الأخبار، چاپ اول، قم: انتشارات رضی، ۱۴۰۵ق.
۱۱. صدوق، محمد بن علی، الامالی، چاپ پنجم، بیروت: اعلمی، ۱۴۰۰ق.
۱۲. _____، ثواب الأعمال و عقاب الأعمال، چاپ اول، قم: دار الرضی، ۱۴۰۶ق.
۱۳. _____، الخصال، چاپ اول، قم: جامعه مدرسین، ۱۳۶۲ش.
۱۴. _____، علل الشرائع، چاپ اول، قم: داوری، [بی تا].
۱۵. _____، عیون أخبار الرضا علیه السلام، چاپ اول، تهران: نشر جهان، ۱۳۷۸ق.
۱۶. _____، من لا یحضره الفقیه، چاپ دوم، قم: جامعه مدرسین، ۱۴۰۴ق.
۱۷. طباطبایی، سید محمدحسین، المیزان فی تفسیر القرآن، چاپ دوم، بیروت: مؤسسة الأعلمی للمطبوعات، ۱۳۹۰ق.
۱۸. طبرسی، فضل بن حسن، مجمع البیان فی تفسیر القرآن، چاپ سوم، تهران: ناصرخسرو، ۱۳۷۲ش.
۱۹. طریحی، فخرالدین، مجمع البحرین، چاپ سوم، تهران: کتابفروشی مرتضوی، ۱۴۱۶ق.
۲۰. طوسی، محمد بن حسن، التبیان فی تفسیر القرآن، چاپ اول، بیروت: داراحیاء التراث العربی، [بی تا].
۲۱. فتال نیشابوری، محمد بن حسن، روضة الواعظین و بصیرة المتعظین، چاپ اول، قم: انتشارات رضی، [بی تا].
۲۲. کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، تصحیح علی اکبر غفاری و محمد آخوندی، چاپ چهارم، تهران: دار الکتب الإسلامیة، ۱۴۰۷ق.
۲۳. مشهدی قمی، محمد بن محمدرضا، تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، چاپ اول، تهران: سازمان چاپ و انتشارات وزارت ارشاد اسلامی، ۱۳۶۸ش.
۲۴. نجفی خمینی، محمدجواد، تفسیر آسان، چاپ اول، تهران: انتشارات اسلامیة، ۱۳۹۸ق.